ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЗДОРОВ'Я ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

2026

Тема 1. Національна ідентичність у контексті глобалізації

Мета: сформувати розуміння національної ідентичності як багатовимірного й динамічного явища; пояснити роль історичної пам’яті, мови, символів, традицій, громадянської належності та глобальних процесів.

План:

1. Поняття ідентичності та національної ідентичності.

2. Структура ідентичності: когнітивний, емоційний, ціннісний, символічний і поведінковий складники.

3. Основні підходи до пояснення нації та національної ідентичності.

4. Глобалізація, культурний обмін і ризики культурної уніфікації.

5. Українська ідентичність: історична пам’ять, мова, символи, традиції та громадянський вимір.

6. Вплив війни на суспільну самоідентифікацію та культурну стійкість.

Контрольні питання:

1. Як співвідносяться поняття «ідентичність», «соціальна ідентичність» і «національна ідентичність»?

2. Які складники національної ідентичності можна виокремити?

3. У чому полягає концепція нації як «уявленої спільноти»?

4. Яку роль у формуванні ідентичності відіграють символи, міфи, пам’ять і культурна спадщина?

5. Як глобалізація впливає на локальні культури та національну самобутність?

6. Чому національну ідентичність не можна зводити лише до громадянства або походження?

7. Які чинники формують сучасну українську ідентичність?

8. Як повномасштабна війна вплинула на суспільне осмислення мови, культури та історичної пам’яті?

Тема 2. Європейська інтеграція як історичний і цивілізаційний процес

Мета теми: пояснити історичну логіку створення Європейського Союзу, його ціннісні та правові засади, механізми інтеграції й місце України в процесі зближення з ЄС.

План:

1. Передумови європейської єдності та Декларація Робера Шумана.
2. Основні договори й етапи розвитку Європейських співтовариств та ЄС.
3. Цінності ЄС: людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права, права людини.
4. Компетенції ЄС і принципи наділення повноваженнями, субсидіарності та пропорційності.
5. Копенгагенські критерії та процес вступу.
6. Україна—ЄС: статус кандидата, переговори, реформи та стратегічні орієнтири.

Контрольні питання:

1. Які історичні обставини сприяли появі ідеї європейської інтеграції?
2. Яке значення мала Декларація Робера Шумана 1950 року?
3. Який договір заснував Європейський Союз і коли він набув чинності?
4. Які цінності закріплені у статті 2 Договору про Європейський Союз?
5. Що означають принципи наділення повноваженнями, субсидіарності та пропорційності?
6. Що передбачають Копенгагенські критерії вступу до ЄС?
7. Чим відрізняються Європейський Союз, єврозона та Шенгенська зона?
8. Які ключові напрями євроінтеграційного поступу України потребують реформ?

Тема 3. Соціокультурний вимір євроінтеграційних процесів

Мета теми: розкрити роль культури, комунікації, освіти, спільної діяльності та цифрового середовища у зближенні європейських суспільств.

План:

1. Культура як простір обміну значеннями й досвідом.

2. Міжкультурна комунікація: вербальні та невербальні повідомлення, культурні відмінності й бар’єри.

3. Стратегії подолання міжкультурних непорозумінь.

4. Програми Erasmus+, Creative Europe та Horizon Europe.

5. Європейська ідентичність і множинна належність.

6. Медіа, цифрові платформи, дезінформація та репрезентація культур.

7. Культурна й публічна дипломатія.

Контрольні питання:

1. Що таке міжкультурна комунікація та які її основні складники?

2. Які бар’єри можуть спричиняти міжкультурні непорозуміння?

3. Чим відрізняються вербальна й невербальна комунікація?

4. Які практики допомагають перевірити припущення та уникнути культурних стереотипів?

5. Які можливості надають програми Erasmus+, Creative Europe та Horizon Europe?

6. Чи обов’язково європейська ідентичність замінює національну? Обґрунтуйте відповідь.

7. Як медіа та цифрові платформи впливають на видимість культур і суспільних груп?

8. Чим культурна дипломатія відрізняється від публічної дипломатії?

Тема 4. Українська культура в європейському контексті

Мета: навчити аналізувати українську культуру як самобутню, історично пов’язану з європейським культурним простором і здатну до діалогу з іншими культурами.

План:

1. Поняття культурного коду та його інтерпретаційні межі.

2. Українська культура в історичному діалозі з європейськими культурами.

3. Європейські впливи в мистецтві, літературі, музиці та архітектурі України.

4. Українська культурна дипломатія та міжнародна репрезентація.

5. Медіаобраз України й конкуренція інтерпретацій.

6. Культурна спадщина під час війни: захист, та відновлення.

Контрольні питання:

1. Що називають культурним кодом і чому це поняття потребує обережного використання?

2. Як українська культура взаємодіяла з культурами Європи в різні історичні періоди?

3. Наведіть приклади європейських впливів в українському мистецтві, літературі, музиці або архітектурі.

4. Які завдання виконує сучасна українська культурна дипломатія?

5. Що таке культурна репрезентація та як вона впливає на сприйняття України?

6. Які ризики виникають, коли культурні символи використовують поза історичним контекстом?

7. Чому збереження культурної спадщини є важливим під час війни?

8. Як твори Шекспіра та їх українські інтерпретації можуть бути матеріалом для розмови про європейську ідентичність?

Тема 5. Збереження національної ідентичності в процесі євроінтеграції

Мета: сформувати вміння оцінювати способи підтримки національної самобутності в умовах відкритості, мобільності, міжкультурного діалогу та інтеграції до ЄС.

План:

1. Баланс культурної відкритості та збереження самобутності.
2. Порівняльні приклади Польщі та країн Балтії.
3. Мова, освіта, традиції та культурна пам’ять.
4. Громадянське суспільство й локальні культурні ініціативи.
5. Культурна політика України в процесі інтеграції до ЄС.
6. Трипільська культура в наукових дослідженнях і сучасних дискусіях про ідентичність.

Контрольні питання:

1. Чому культурна відкритість не обов’язково призводить до втрати національної ідентичності?
2. Які практики Польщі та країн Балтії можуть бути предметом порівняльного аналізу?
3. Як освіта й мовна політика впливають на відтворення ідентичності?
4. Яку роль відіграють родинні, громадські та культурні практики у збереженні традицій?
5. Як громадянське суспільство підтримує національну свідомість?
6. Які завдання має культурна політика України в умовах європейської інтеграції?
8. Як поєднати збереження української самобутності з повагою до культурного розмаїття Європи?

Контрольні питання для підготовки до заліку

Наведений нижче перелік узгоджено зі змістом п’яти розділів курсу та тематикою підготовлених тестових завдань у Moodle. Він може використовуватися як єдиний перелік питань до заліку.

1. Визначте поняття «ідентичність» і поясніть її основні рівні.

2. Розкрийте поняття, структуру та основні чинники національної ідентичності.

3. Поясніть концепцію нації як «уявленої спільноти» та її значення для аналізу національної ідентичності.

4. Охарактеризуйте етносимволічний підхід до формування національної ідентичності.

5. Поясніть теорію соціальної ідентичності: соціальну категоризацію, ототожнення з групою та міжгрупове порівняння.

6. Розкрийте роль колективної пам’яті у формуванні національної спільноти.

7. Що таке культурний код? Які елементи та практики можуть його формувати?

8. Як культурна глобалізація впливає на локальні та національні ідентичності?

9. Охарактеризуйте основні складники сучасної української ідентичності: мову, історичну пам’ять, символи, традиції та громадянську належність.

10. Проаналізуйте вплив російсько-української війни на українську національну ідентичність і культурну пам’ять.

11. Визначте поняття європейської інтеграції та назвіть її основні виміри.

12. Поясніть історичне значення Декларації Робера Шумана 1950 року.

13. Охарактеризуйте основні етапи становлення Європейського Союзу та роль Маастрихтського договору.

14. Назвіть цінності ЄС, закріплені у статті 2 Договору про Європейський Союз.

15. Поясніть принципи наділення повноваженнями, субсидіарності та пропорційності в діяльності ЄС.

16. Що передбачають Копенгагенські критерії вступу до ЄС?

17. Поясніть різницю між Європейським Союзом, єврозоною та Шенгенською зоною.

18. Охарактеризуйте основні стратегічні орієнтири України на шляху до членства в ЄС.

19. Визначте поняття міжкультурної комунікації та назвіть її основні складники.

20. Які вербальні, невербальні та соціокультурні бар’єри можуть ускладнювати міжкультурну комунікацію?

21. Обґрунтуйте стратегії подолання міжкультурних непорозумінь і стереотипів.

22. Розкрийте призначення програм Erasmus+, Creative Europe та Horizon Europe.

23. Поясніть співвідношення національної та європейської ідентичностей.

24. Охарактеризуйте роль культурної спадщини у збереженні пам’яті та міжкультурному діалозі.

25. Визначте поняття культурної дипломатії та її основні завдання.

26. Що таке публічна дипломатія і чим вона відрізняється від культурної дипломатії?

27. Проаналізуйте роль ЗМІ та цифрових технологій у формуванні образу України у світовому культурному просторі.

28. Наведіть приклади європейських впливів в українському мистецтві, літературі, музиці або архітектурі.

29. Розкрийте завдання сучасної української культурної дипломатії.

30. Поясніть, як освіта, мова, традиції та громадянське суспільство підтримують національну ідентичність.

31. Порівняйте можливі підходи Польщі та країн Балтії до збереження національної самобутності в європейському просторі.

32. Як має поєднуватися збереження української ідентичності з культурною відкритістю та інтеграцією до ЄС?

33. Поясніть, як Трипільська культура може бути предметом наукового дослідження й сучасних дискусій про культурну спадщину та ідентичність.

Термінологічний словник

Ідентичність — усвідомлення людиною або групою того, ким вони є, з якими спільнотами себе пов’язують і які значення надають цій належності.

Соціальна ідентичність — частина уявлення людини про себе, пов’язана з належністю до соціальних груп та значенням цієї належності.

Національна ідентичність — усвідомлення належності до національної спільноти, пов’язане з історичними уявленнями, культурою, мовою, символами, пам’яттю, громадянськими цінностями та спільним політичним простором.

Нація — історично сформована спільнота, яку об’єднують різні поєднання політичних, культурних, історичних, мовних і громадянських зв’язків; конкретні визначення залежать від теоретичного підходу.

Культурна ідентичність — відчуття належності до культурної спільноти, сформоване через значення, практики, символи, мову, мистецтво й пам’ять.

Європейська ідентичність — усвідомлення належності до європейського культурного та/або політичного простору, пов’язане з різними історичними досвідами, цінностями й формами участі.

Культурна пам’ять — способи, у які спільнота зберігає, передає та переосмислює уявлення про минуле через практики, оповіді, пам’ятні місця, ритуали й культурні твори.

Колективна пам’ять — соціально підтримувані уявлення про минуле, які формуються та змінюються в групах і суспільствах.

Культурний код — аналітичне поняття для опису системи символів, образів, значень і практик, через які спільнота інтерпретує досвід; це не біологічна й не незмінна характеристика народу.

Культурна глобалізація — транскордонне поширення культурних продуктів, практик, образів і значень, що спричиняє взаємний вплив культур, гібридизацію та інколи уніфікацію.

Культурна різноманітність — наявність і взаємодія різних культурних форм, мов, традицій, практик та способів самовираження.

Європейська інтеграція — процес зближення європейських держав через спільні інституції, правила, політики, ринки та форми співпраці.

Європейський Союз — політико-правове об’єднання держав-членів, діяльність якого ґрунтується на установчих договорах і наданих йому повноваженнях.

Копенгагенські критерії — політичні, економічні та правові умови, визначені Європейською радою 1993 року як орієнтири готовності країни до членства в ЄС.

Субсидіарність — принцип, за яким у сферах спільної компетенції рішення на рівні ЄС приймаються, коли цілей недостатньо ефективно можна досягти на рівні держав-членів.

Міжкультурна комунікація — взаємодія людей із різним культурним досвідом, у якій вони передають, тлумачать і узгоджують значення.

Культурний стереотип — узагальнене уявлення про людей певної культурної групи, яке може спрощувати реальність і спричиняти упереджені оцінки.

Культурна дипломатія — використання культурного обміну, мистецтва, освіти, спадщини та культурних зв’язків для розвитку міжнародного взаєморозуміння й відносин.

Публічна дипломатія — комунікація та взаємодія держави й пов’язаних із нею акторів із закордонними суспільствами для розвитку розуміння, довіри та відносин.

Культурна репрезентація — способи, у які культура, суспільство або країна представлені, описані та інтерпретовані в медіа, мистецтві, освіті й публічному просторі.

Культурна спадщина — матеріальні й нематеріальні свідчення минулого, які спільноти визнають значущими та передають наступним поколінням.

Нематеріальна культурна спадщина — живі практики, знання, навички, вираження та пов’язані з ними предмети й простори, які спільноти визнають частиною своєї спадщини.

Громадянська ідентичність — усвідомлення належності до політичної спільноти громадян і пов’язаних із нею прав, обов’язків та спільних принципів.

Культурна стійкість — здатність спільнот зберігати, адаптувати й відновлювати культурні практики, інституції та зв’язки в умовах криз і зовнішніх загроз.

Рекомендована література та актуальні джерела (2021–2026)

1. European Commission. Ukraine Report 2024. 30 October 2024. https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en
2. European Commission. Ukraine: International cooperation in research and innovation / Association to Horizon Europe. Офіційний ресурс про участь України в Horizon Europe (2021–2027). https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/europe-world/international-cooperation/association-horizon-europe/ukraine_en
3. European Commission. Ukraine joins Horizon Europe and Euratom Research and Training Programme. 12 October 2021. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/ukraine-joins-horizon-europe-and-euratom-research-and-training-programme-2021-10-12_en
4. UNESCO. Rapid damage and needs assessment for culture in Ukraine. Матеріали оцінювання збитків, втрат і потреб культурного сектору України (2023–2024). https://www.unesco.org/en/culture-emergencies/heritage-emergency-fund/rapid-damage-and-needs-assessment-culture-ukraine
5. UNESCO. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. Оновлюваний ресурс; перевірено станом на 29 липня 2026 року. https://www.unesco.org/en/ukraine-war/damaged-cultural-sites
6. Wilson, A. Ukraine at war: Baseline identity and social construction. Nations and Nationalism. 2024; 30(1): 8–17. https://doi.org/10.1111/nana.12986
7. Estes, K., & Feinstein, S. External Threat and Dynamic Shifts in Ukrainian National Identity (2021–2022). Europe-Asia Studies. 2025; 77(6): 955–976. https://doi.org/10.1080/09668136.2025.2524433
8. Dynamics of national identity narratives in Ukraine. Nationalities Papers. 2025. https://doi.org/10.1080/14608944.2025.2473699

9. Babichev, O. Historical Memory and Russia’s War against Ukraine: Problems and Challenges of European Integration. Південний архів (історичні науки). 2025. https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-50-1

10. Telehuz, I., & Telehuz, A. Ukrainian identity in time and space: historical memory, interpretation of the past and contemporary challenges of war. Scientific Papers of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series History. 2025; 51: 79–87. https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-51-79-87

11. Kolinko, M., & Fedorchenko, P. Formation of national identity: cultural narratives of Ukrainian history. Skhid. 2025. https://doi.org/10.21847/2411-3093.2025.725

12. Kushch, E. Reconstructing Ukrainian Identity: The Impact of the Russian-Ukrainian War Trauma. Dia-noesis: A Journal of Philosophy. 2025. https://doi.org/10.12681/dia.43458

13. Yaniuk, A. Formation of National Identity among Ukrainian Youth under the Influence of the Russian-Ukrainian War. Agora. Social Sciences Journal. 2025. https://journals.oa.edu.ua/agora/en/article/view/4479

14. European Union. Charter of Fundamental Rights of the European Union, Article 22 (respect for cultural, religious and linguistic diversity). Official text; use together with current consolidated EU treaty texts. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT

15. European Commission. Creative Europe programme (2021–2027). Official programme portal. https://culture.ec.europa.eu/creative-europe

16. European Commission. Erasmus+ programme (2021–2027). Official programme portal. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/